

‘Alsof er twee engeltjes uit de hemel waren komen vallen’

Omgaan met culturele en levensbeschouwelijke verschillen in gezinshuizen

Danielle van de Koot-Dees
Christelijke Hogeschool Ede
dvdkoot@che.nl

Martine Noordegraaf
Christelijke Hogeschool Ede

Bernhard Reitsma
Vrije Universiteit/ Christelijke Hogeschool Ede

Samenvatting

Uithuisgeplaatste jongeren hebben vaak te maken met culturele en levensbeschouwelijke verschillen tussen hun gezin van herkomst en hun gezinshuis. Voor het welzijn van jongeren in gezinshuizen is het van belang, en ook één van de Rechten van het Kind, dat ze een eigen identiteit kunnen ontwikkelen en kennis kunnen maken met de cultuur en levensbeschouwing van hun gezin van herkomst. Uit eerder onderzoek blijkt dat een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders bijdraagt aan een succesvolle plaatsing en de kans op breakdown vermindert. In dit kwalitatieve onderzoek laten we, op basis van diepte-interviews met jongeren, ouders en gezinshuisouders (n=64), eerst zien welke culturele en levensbeschouwelijke verschillen tussen gezinshuis en gezin van herkomst tot spanningen kunnen leiden en hoe gezinshuisouders deze hanteren. Naast de culturele en levensbeschouwelijke verschillen die tot spanningen kunnen leiden, beschrijven we ook drie manieren waarop gezinshuisouders hiermee omgaan, namelijk door: 1) de identiteit van het gezinshuis centraal te stellen, 2) ruimte te maken voor de identiteit van het gezin van herkomst door inleven en afstemmen, of 3) de identiteitsvorming van de jongere centraal te stellen. Dat laatste komt minder vaak voor, maar is juist belangrijk in de adolescentie. Tot slot pleiten we voor een triadisch-pedagogische benadering van pleeg- en

gezinshuizenzorg, waarin het kind niet losgezongen wordt van identiteit van het gezin van herkomst, het gezinshuis de eigen identiteit niet hoeft te verloochenen, maar uiteindelijk de culturele en levensbeschouwelijke identiteitsvorming van de jongere beoogd wordt.

Abstract

Out-of-home placed youth have to cope with the cultural and worldview differences between their birth family and their family style group care home. It is important for a child's well-being, and moreover their children's right, to develop their own identity and become acquainted with their birth family's culture and worldview. Previous research shows that good collaboration between parents and foster parents contributes to a successful placement and reduces the risk of breakdown. In this qualitative study, based on both in-depth and focus group interviews with youngsters, parents and (professional) foster parents (n=64), we first demonstrate which cultural and worldview differences between the foster parents and the birth family can evoke tensions. Next, we distinguish three ways in which professional foster parents deal with these tensions. The professional foster parents may 1) emphasize their own identity 2) enable the child to become acquainted with the birth family's identity by empathizing and aligning with parents, or 3) prioritize the identity formation of the youngster. The latter occurs less frequently, but is ultimately important in adolescence. Finally, we argue for a triadic-pedagogic approach to professional foster care, in which the child is not detached from the birth family's identity, nor do the foster parents have to deny their own identity, but the ultimate concern is the cultural and worldview identity formation of in family group style care placed youth.

Keywords: family style group care, cultural and worldview diversity, religious diversity, professional foster care

Inleiding

'Zo lang je onder mijn dak bent, Anne, moet je bidden', vertelt adoptiemoeder Marilla het net gearriveerde weesmeisje in het in 1908 verschenen kinderboek *'Anne van het Groene Huis'* (Montgomery, 2020, p. 60). Onmiddellijk is duidelijk dat Anne vanaf dat moment onder het regime van Marilla en haar man valt: Ze zal leren bidden en de catechismus uit haar hoofd leren. Noch Anne's eigen wensen, noch de achtergrond van haar familie zijn

meer van belang, er begint (weer) een nieuw hoofdstuk in haar leven. De romanfiguur Anne gaat hier op haar kenmerkende slimme, humoristische en veerkrachtige wijze mee om, wat de aantrekkingskracht van de klassieker goeddeels verklaart. Tussen 1908 en nu is er aanzienlijk wat veranderd in het opvoeden van kinderen die niet bij hun eigen ouders opgroeien, of het nu om adoptie, pleeg- of gezinshuizenzorg gaat. Van de opvoeders wordt verwacht dat zij het kind tenminste ruimte geven om kennis te maken met de eigen afkomst in brede zin: etniciteit, cultuur en levensbeschouwing (Juffer et al., 2019), zoals dit ook verankerd is in het Kinderrechtenverdrag (IVRK, artikel 20.3). Bij pleeg- en gezinshuiskinderen wordt daarnaast de nadruk gelegd op 'gedeelde zorg' met de ouders¹ in plaats van het vervangen van ouders (Aartsen et al., 2021; Noordegraaf et al., 2020).

In dit artikel wordt beoogd inzicht te geven in welke levensbeschouwelijke en culturele verschillen jongeren die in een gezinshuis wonen, hun ouders en gezinshuisouders (lichte tot zwaardere) spanningen signaleren en hoe gezinshuisouders met deze verschillen omgaan. Een gezinshuis wordt in de *Kwaliteitscriteria Gezinshuizen* en door het Nederlands Jeugdinstituut gedefinieerd als 'een kleinschalige vorm van jeugdhulp – georganiseerd vanuit een natuurlijk gezinssysteem – waar gezinshuisouders volgens het 24x7-principe opvoeding, ondersteuning en zorg bieden aan bij hen in huis geplaatste kinderen en jongeren die tijdelijk of langdurig zijn aangewezen op intensieve en professionele hulpverlening als gevolg van beschadigende ervaringen en/of complexe problematiek' (Hogeschool Leiden & Nederlands Jeugdinstituut, 2019, p. 10). Hoewel gezinshuis- en pleegzorg beiden het 'natuurlijke gezinssysteem' als uitgangspunt nemen, zijn er ook verschillen. In gezinshuizen is er bij kinderen allereerst sprake van een complexere aard van de problematiek (Hogeschool Leiden; Nederlands Jeugdinstituut, 2019). Daarnaast worden gezinshuisouders als beroepskrachten betaald en wordt hun pedagogisch handelen aan de beroepsstandaard gespiegeld, waar dit voor pleegouders niet het geval is (Hogeschool Leiden; Nederlands Jeugdinstituut, 2019; Gommans, Höfte, & De Boer, 2022). Een essentiële overeenkomst is het 24x7-principe van opvoeding in een gezinsetting, waardoor de resultaten van onderzoeken naar de omgang met culturele, etnische en levensbeschouwelijke diversiteit in pleegzorg ook in grote mate relevant zijn voor gezinshuizenzorg.

Hoewel eerder onderzoek in pleegzorg transetnische en transculturele plaatsingen omvatte, is er nog relatief weinig aandacht geweest voor de levensbeschouwing². Om van een levensbeschouwing te kunnen spreken onderscheiden Van der Kooij et al. drie karakteristieken: '1) het omvat religieuze en seculiere opvattingen, 2) er is een onderscheid tussen georganiseerde en

persoonlijke levensbeschouwing en 3) existentiële vragen zijn noodzakelijk om van een levensbeschouwing te kunnen spreken' (Van der Kooij et al., 2017, p. 172). Mesman et al. zien op basis van het werk van Boyd en Richerson cultuur 'als patronen van gedragingen, kennis en overtuigingen die verworven zijn door socialisatieprocessen, waarmee de ene groep zich van de ander onderscheidt' (Boyd & Richerson, 2005; Mesman et al., 2016).

Jongeren en diversiteit in gezinshuizen

In 2020 groeien in Nederland meer dan 25.000 kinderen op in een pleeggezin of gezinshuis, waarvan er 3678 in gezinshuizen leven (Ditters et al., 2021). Sinds de invoering van de Nieuwe Jeugdwet (2015) groeit dit aantal³, omdat pleeg- of gezinshuiscare de voorkeur heeft bij een uithuisplaatsing boven plaatsing in een residentiële setting.

Volgens het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind moet bij uithuisplaatsing 'op passende wijze rekening worden gehouden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van het kind en met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind en met zijn achtergrond wat betreft de taal' (IVRK, artikel 20.3). Bij de zogenaamde 'matching' tussen het uithuisgeplaatste kind en een gezinshuis dient daarmee rekening te worden gehouden (Spoelstra et al., 2020). Het is overigens niet bewezen dat overeenkomst in etniciteit leidt tot stabielere pleegzorgplaatsingen (De Baat et al., 2019; Sinclair et al., 2005; Ter Meulen et al., 2014). Degener et al. laten zien dat jongeren in transculturele pleegzorgplaatsingen ambivalentie vertonen in hun etnische identiteit (Degener et al., 2020). Sommige jongeren verlangen naar meer kennis over hun afkomst. Andere jongeren willen dit juist niet, maar benadrukken dat ze bij het pleeggezin willen horen (Degener et al., 2020). Hoewel Degener et al. naar etnische verschillen kijken, worden ook religieuze verschillen zichtbaar, zoals Van Bergen et al. in een nadere bestudering van dezelfde data laten zien (Van Bergen et al., 2022). Tot slot is er steeds meer empirisch bewijs dat acceptatie van een plaatsing door de biologische ouders essentieel is voor het slagen van een plaatsing in pleeggezin of gezinshuis (De Baat et al., 2019; Hedin, 2015; Konijn, et al., 2019; Van de Koot & Noordegraaf, 2018). Religieuze ouders geven aan het moeilijk te vinden als pleegouders niets met hun geloof hebben (Singer et al., 2014; Miedema & De Roos, 2002).

In de pleegzorg is overeenstemming in cultuur en/of religie vaak niet te realiseren, al zijn exacte cijfers vanwege privacywetgeving niet bekend (M. Day & Bellaart, 2015)⁴. Ook voor gezinshuiscare zijn deze cijfers niet bekend.

Identiteitsvorming van uithuisgeplaatste jongeren in de puberteit

Voor uithuisgeplaatste jongeren zijn er extra ontwikkelopgaven ten opzichte van de 'gewone' ontwikkeltaken. Volgens de methodiekhandleiding voor pleegzorgwerkers tonen pleegjongeren in de vroege puberteit interesse in de eigen wortels, zoeken ze naar een goede omgang met de dubbele loyaliteiten richting meerdere ouderparen en kunnen ze fantaseren over terugplaatsing. In de late puberteit staan ze voor de opgave om te 'accepteren' dat ze zowel pleegouders als eigen ouders hebben, een zogenaamde 'triadische familie' (Breg et al., 2020, pp. 101-102). Ontwikkelingspsycholoog Crocetti laat zien dat het voor alle jongeren belangrijk is om een sterke, positieve identiteit te ontwikkelen (Crocetti, 2018), terwijl het langdurig verblijf in pleeggezinnen een negatieve impact op de identiteitsontwikkeling van jongeren blijkt te hebben (Kools, 1997). Een recent onderzoek laat zien dat het complex is voor transcultureel geplaatste pleegjongeren om een eigen identiteit te ontwikkelen en welke ambivalenties zij daarin ervaren (Degener et al., 2020). Degener constateert op basis van onderzoek onder pleegouders dat zij voornamelijk gericht zijn op het creëren van een veilige thuishaven. Pleegouders zeggen zich in te spannen om de identiteit van het gezin van herkomst een plaats te geven, maar jongeren merken dit niet altijd (Degener, 2021). Pleegouders worstelen met het bespreekbaar maken van en ruimte geven aan de culturele afkomst van het pleegkind en vragen zich af of het benoemen van de etnische verschillen niet juist de saamhorigheid in het pleeggezin ondergraaft (Degener, 2021).

Samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders

In de pleeg- en gezinshuiszorg is 'breakdown', voortijdige en ongeplande beëindiging van een plaatsing, een groot probleem (Leloux-Opmeer et al., 2017; Konijn, et al., 2019). Zowel de aanwezigheid van een goede samenwerkingsrelatie tussen pleegouders en ouders als de afwezigheid van conflicten kunnen breakdown voorkomen (C. Day et al., 2018; Hedin, 2015; Konijn, et al., 2019; Vanderfaellie et al., 2018; Van Holen et al., 2019). Een kind kan te maken krijgen met loyaliteitsconflicten, waarbij het zich verscheurd voelt tussen de eigen ouder en de pleegouder, wat een negatieve invloed heeft op de mentale gezondheid van het kind en stabiliteit van de plaatsing (Baker et al., 2013; Dansey et al., 2018; Gangamma et al., 2019; De Baat et al., 2019; Leathers, 2003). Voor uithuisgeplaatste jongeren is het kortom van groot belang dat hun ouders en de gezinshuisouders een goede samenwerkingsrelatie hebben.

Uit een kwalitatieve studie, waar dit onderzoek deel vanuit maakt, onder 64 gezinshuisouders, ouders en jongeren blijkt een samenwerking constructief te zijn als gezinshuisouders het opvoederschap kunnen delen met ouders en deze niet willen vervangen. In een goede samenwerking kan de houding van gezinshuisouders getypeerd worden als 1) empathisch en respectvol, 2) open en communicatief, 3) gastvrij en geïnteresseerd 4) gericht op delen van verantwoordelijkheid en zorg (Van de Koot & Noordegraaf, 2020; Noordegraaf, et al., 2020). Ook in pleegzorgonderzoek laten termen als ‘co-parenting relationships’ en ‘power sharing’ zien dat ouders een belangrijke rol in het leven van een kind dienen te behouden (Hedin, 2015; Järvinen & Luckow, 2020; Nesmith et al, 2017), hoewel ouders dat geregeld niet zo ervaren (De Wilde, 2020; Said Salem & De Wilde, 2021). Gezinshuisouders hebben volgens de *Kwaliteitscriteria Gezinshuizen* de professionele taak om ouders een plaats te geven in het leven van het kind en zich ‘cultuursensitief’ op te stellen (Hogeschool Leiden; Nederlands Jeugdinstituut, 2019, p. 21, 26). In de *Kwaliteitscriteria Gezinshuizen* wordt gesteld dat de persoonlijke levenssfeer van het gezinshuis, waartoe ze ‘geloof’ rekenen, zich niet leent voor inmenging van buitenaf, behalve bij matching en selectie. De vraag is of deze uitspraak voldoende rekening houdt met een recente uitspraak van het Europees Hof, waarin gesteld wordt dat ook gedurende de plaatsing toezicht moet worden gehouden op naleving van de vrijheid van godsdienst van het kind⁵ (EHRM, 2022). Ook wanneer ouders geen gezag meer hebben over het kind, blijven hun religieuze voorkeuren belangrijk (Hodge, 2022). Levensbeschouwelijke opvattingen van gezinshuisouders kunnen botsen met die van het kind en zijn ouders, in bijvoorbeeld praktijken als kerkgang of normen over seksualiteit. We weten echter niet welke verschillen tot spanningen leiden en hoe gezinshuisouders daarmee omgaan.

Methoden

In dit onderzoek inventariseren we eerst welke levensbeschouwelijke en culturele verschillen voor spanning zorgen en daarna hoe gezinshuisouders daarmee omgaan. Er zijn kwalitatieve diepte-interviews met ouders en jongeren gehouden, om zo ruimte te scheppen voor persoonlijke en emotionele beleving van hun vaak kwetsbare situatie (Baarda et al., 2021). De gezinshuisouders zijn geïnterviewd in focusgroepen, zodat zij elkaars opvattingen en ervaringen konden bevestigen, bekritisieren, aanscherpen of aanvullen. In focusgroepen kan men immers door de onderlinge interactie meer diepgang en discussie tot stand brengen (Krueger & Casey, 2015; Verhulst & Lamberts,

2015). Om vanuit alle perspectieven zicht op deze samenwerkingsrelatie te krijgen zijn zowel jongeren, ouders en gezinshuisouders afzonderlijk van elkaar geïnterviewd. Deze vorm van databronnentriangulatie bevordert de validiteit van het onderzoek (Baarda et al., 2021; Maso & Smaling, 2004).

Dataverzameling, respondenten en interviewinstrument

De dataset is afkomstig uit een grootschalig onderzoek over samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders (Noordegraaf et al., 2020). Tijdens dit onderzoek zijn via drie organisaties deze groepen respondenten geïnterviewd: jongeren die in een gezinshuis wonen ($n=20$), ouders van uithuisgeplaatste jongeren ($n=20$) en 5 focusgroepen met in totaal 24 gezinshuisouders (zie tabel 1). Tijdens de interviews werden de respondenten gevraagd naar hoe zij de samenwerking en relatie tussen ouders en gezinshuisouders ervaren. In de meeste interviews kwamen culturele en/of levensbeschouwelijke verschillen aan de orde, waar in dit artikel nader op in wordt gegaan. De interviews waarin dit niet het geval was, zijn niet opgenomen in deze studie⁶. Het bredere onderzoek naar samenwerking was aanleiding voor dit specifieke onderzoek, waarin ingezoomd wordt op culturele en levensbeschouwelijke verschillen.

In alle groepen respondenten, maar met name bij de ouders, zijn vrouwen relatief oververtegenwoordigd. De ouders wonen relatief vaak in stedelijk gebied (75%), terwijl de jongeren en gezinshuisouders in bijna de helft van de gevallen in niet-stedelijk gebied wonen (zie tabel 1). De leeftijd van de geïnterviewde jongeren was 15.85 jaar ($SD=3.05$). De duur van de plaatsing van de geïnterviewde jongeren was gemiddeld 4.68 jaar ($SD=3.36$), variërend van 9 maanden tot 12 jaar.

De gezinshuisouders, jongeren en ouders zijn geïnterviewd met een voor de doelgroep op maat gemaakte semigestructureerde interviewleidraad, waarna gedragsdeskundigen van de betrokken organisaties feedback hebben gegeven om qua taalgebruik zoveel mogelijk aan te sluiten bij hun leefwereld. De samenwerkingsrelatie is steeds visueel zichtbaar gemaakt met behulp van een driehoek, waarin de jongeren, naast zijn ouder(s) en gezinshuisouder(s), een plaats kregen. De interviewleidraad bevatte vragen naar de beleving van de plaatsing, de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders, wat prettig verloopt en wat niet en tot slot wensen voor toekomst. Zonder dat de interviewers ernaar vroegen, kwamen culturele en levensbeschouwelijke verschillen aan de orde in de gesprekken. Alle genoemde verschillen heeft een respondent uit zichzelf genoemd als de samenwerking geëvalueerd werd. De interviewers zijn vooraf getraind om door te vragen in een interviewtraining.

Tabel 1. Kenmerken van respondenten

	leeftijd	N	Woonachtig in gebied ⁷ :				
			Vrouw	Man	Niet-stedelijk	Matig stedelijk	Stedelijk
Jongeren	15.85 (SD=3.04)	20	65%	35%	45%	20%	35%
Ouders	-	20	85%	15%	10%	15%	75%
Gezinshuisouders	-	24	62,5%	37,5%	45%	17%	38%

Werving en procedure

De inclusiecriteria zijn als volgt geformuleerd: 1) het betreft een samenwerking rondom een jongere in de leeftijd vanaf 12 jaar, woonachtig in een gezinshuis, 2) er is enige mate van contact tussen een ouder en gezinshuisouder, 3) het gaat om perspectief-biedende plaatsingen, die zowel gedwongen als vrijwillig kunnen zijn. Niet van elke jongere heeft ook de eigen ouder of gezinshuisouder geparticipeerd in onderzoek. Deelname was niet afhankelijk van de deelname van een naaste. Het doel was om de perspectieven op samenwerking van jongeren, ouders en gezinshuisouders in beeld te brengen.

De respondenten zijn geworven in de periode van juni tot september 2017 door vertegenwoordigers van de drie betrokken organisaties. Vervolgens zijn respondenten actief benaderd om tot het gewenste aantal te komen, en om te voorkomen dat alleen respondenten deelnamen die positief oordeelden over de samenwerking. Het afspreken met de ouders en jongeren heeft vasthoudendheid van alle onderzoekers gevraagd, omdat regelmatig interviews werden afgezegd of de respondent niet thuis bleek. Alle geïnterviewden hebben als beloning een tegoedbon ontvangen. De interviews zijn uitgevoerd door een team van acht mastergeschoolde onderzoekers, die allen een interviewtraining hebben ontvangen van de eerste auteur van dit artikel. De interviews zijn gehouden op de plek waar de ouder of jongere woonde en de focusgroepen vonden plaats op een centrale plek.

Data-analyse

Alle interviews zijn getranscribeerd en vervolgens geanalyseerd volgens de werkwijze van het ‘inductief coderen’, waarbij codes worden afgeleid uit het empirische materiaal om zo tot nieuwe theorie te komen (Boeije & Bleijenbergh, 2019). De volgorde van de stappen in het coderen was: 1) open

Tabel 2. Lengte interviews en focusgroepen

		gemiddelde duur
Jongeren	N=20	38 minuten
Ouders	N=20	63 minuten
5 Focusgroepen van gezinshuisouders	N=24	73 minuten

coderen, 2) axiaal coderen en 3) selectief coderen (Boeije & Bleijenbergh, 2019). Om de betrouwbaarheid te verhogen is gebruikt gemaakt van de data-analyse software van Atlas-ti, geschikt voor deze inductieve wijze van coderen (Friese, 2019). De eerste auteur heeft de dataverzameling gecodeerd, waarbij de codering steekproefsgewijs is gecontroleerd door de tweede auteur en zijn de codeerschema's bediscussieerd met de derde auteur en kenniskringleden⁸. Culturele en levensbeschouwelijke verschillen worden alleen genoemd als er enige mate van spanning is ervaren, bijvoorbeeld in een moment dat afstemming nodig was over de schoolkeuze. Het kan gaan om conflicten, maar ook om lichte mate van spanning. De thematische codes zijn leidend geweest bij het weergeven van de resultaten.

Resultaten

1. Welke levensbeschouwelijke en culturele verschillen leiden tot spanning?

Een gezinshuisouder vertelt dat culturele verschillen met een Afghaans gezin tot een breakdown leidde (GHO, focusgroep 5, 23335). Vaker echter leiden verschillen niet tot breakdown, maar geven wel spanning in de relatie tussen ouders en gezinshuisouders. Achtereenvolgens worden hier 1) levensbeschouwelijke en 2) culturele verschillen besproken die volgens betrokkenen – kind, ouder en/of gezinshuisouder – tot spanning leiden. De verschillen die zowel levensbeschouwelijk als cultureel verklaard kunnen worden (3) komen als laatste aan bod. In figuur 1 worden de verschillen weergegeven, die in enige tot hevige mate spanning bij gezinshuisouder(s), jongere en/of ouder(s) veroorzaken. Bij de ‘overlap’ worden de thema’s zowel vanuit levensbeschouwing als cultuur gemotiveerd.

Figuur 1. Levensbeschouwelijke en culturele verschillen, inclusief overlappende verschillen

Levensbeschouwelijke verschillen

Levensbeschouwelijke praktijken

Een aantal verschillen dat de jongeren, ouders en gezinshuisouders noemen betreft levensbeschouwelijke verschillen, waarvan een aantal expliciet christelijk van aard is. Het gaat hier om praktijken zoals kerkgang, Bijbel-lezen, bidden en het dopen van jongeren.

Bij de christelijke praktijk van dopen lijkt de norm dat dit niet zonder vooraf overleg met ouders en in aanwezigheid van ouders of andere familieleden gebeurt (Jongere 13, 36868; Gezinshuisouder, focusgroep 4, 16345). Een praktijk als bidden of Bijbel-lezen geeft onder deze groep geen spanning. Meer wrijving lijkt de praktijk van kerkgang in enkele gevallen te geven. Een moeder zegt het lastig te vinden dat haar kind 'gedwongen wordt' om naar de kerk te gaan, terwijl ze het al lastig vond dat de gezinshuisouder in haar beleving deden alsof ze haar kind beter kenden (Moeder, 7, 14197). Ook een andere moeder, die zichzelf wel gelovig noemt, begrijpt niet dat haar dochter na een uitgaansavond naar de kerk moet 'of ze wil of niet' (Moeder, 15, 58069). Een moeder vertelt dat haar kind in een 'zwaar gereformeerd gezin' geplaatst werd, waarmee het contact 'niet vlotte'. Ze begreep niet daar haar kind twee keer per zondag naar de kerk moest, terwijl ze met een christelijke school geen moeite had (Ouder, 45, 4406). Een groter probleem vond ze dat de relatie met de gezinshuisouders niet goed was, waardoor ze bijvoorbeeld nooit naar binnen mocht (Ouder, 45, 4406). Soms schuilt bij ouders een grotere onvrede achter het ongenoegen van kerkgang, namelijk als de samenwerking met de gezinshuisouders stroef verloopt en ouders zich een buitenstaander voelen in de opvoeding van hun eigen kind.

Schoolkeuze

Regelmatig gaan kinderen die niet van huis uit christelijk zijn sinds hun verblijf in een gezinshuis naar een christelijke school. De ouders zijn vooraf akkoord gegaan. Een jongere vertelt dat ze de schoolkeuze van haar moeder niet fijn vond: 'Uiteindelijk kwam ik er toch achter dat ik het niet echt graag wilde. Maar omdat mijn moeder het graag wilde luisterde ik niet naar mezelf. En dat wist [naam gezinshuismoeder] ook wel een beetje, dus die heeft me daarin wel geholpen om meer naar mezelf te luisteren' (Jongere 9, 16873). Een voorkeur van ouders voor een musicalschool of antroposofische school kon ingewilligd worden, nadat ouders expliciet hadden aangegeven dat dit heel belangrijk voor hen was (GHO, focusgroep 2, 78029; Ouder 6, 28222).

Culturele verschillen

Omgang met genotsmiddelen

Soms zijn er verschillen tussen gezinshuis en gezin van herkomst over de omgang en regels als het om roken, drugs of alcohol gaat. Over het algemeen staan gezinshuisouders negatiever tegenover middelengebruik, en hanteren navenant regels daaromtrent. In het gezin van herkomst speelt soms verslavingsproblematiek. Echter, andersom kan ook het geval zijn. Een moeder vertelt dat ze het vreselijk vond dat haar zoon ging roken in het gezinshuis waar de gezinshuismoeder een 'verstokte roker' was (Ouder, 5, 58528).

Huisdieren en hygiëne

Een aantal gezinshuizen⁹ laat op hun website weten dat zij zich in hun identiteit als gezinshuis onderscheiden door de aanwezigheid van dieren. Voor sommige kinderen is dit heel passend, voor anderen is de impact op hun dagelijks leven problematisch. Meerdere jongeren geven aan dat huisdieren voor hen van grote betekenis zijn. Een jongere vindt het erg jammer dat ze haar poes niet mee mocht nemen naar het gezinshuis. Ze vertelt dat de poes naar iemand anders moest en denkt dat de poes daaraan overleden is (Jongere, 10, 31683). Het was een nare en verdrietige gebeurtenis voor haar in een toch al moeilijke tijd. Een ander meisje vertelt dat ze, hoewel ze gezinshuisouders waardeert, de aanwezigheid van veel dieren juist moeilijk vindt: 'Maar de omgeving vind ik lastig. [...]. Er zijn heel [...] heel veel dieren. We hebben echt gewoon een kinderboerderij'. Ze noemt vervolgens tien

soorten dieren die er zijn, van geiten tot cavia's. Ze vindt het niet hygiënisch en zegt er gestrest van te raken:

'Nu word ik echt leip van die hond. Die hond pakt... Je kan nooit je eten ergens rustig achterlaten, zonder dat je brood van je bord af is. Dat is altijd zo. Het kan gewoon nooit, dat je even rustig... Dus daar heb ik heel veel stress van, van die hond. Dat vind ik heel lastig. [...] Er ligt ook altijd wel een plasje met pis van die honden op de grond. Het is nooit helemaal schoon in huis' (Jongere, 20, 3520).

De jongere geeft hiermee aan ook andere opvattingen over hygiëne te hebben. Een moeder, van wie het kind gebeten werd door een van de zeven honden in het gezinshuis, geeft aan dat ze het door haar geconstateerde gebrek aan hygiëne moeilijk vindt (Ouder, 17, 10431; 23510). Bij kennismaking moest deze moeder huilen om 'de dierentuin' waarin ze haar dochter achterliet (Moeder, 17, 15223).

Fatsoen

Een jongere valt het op dat in het gezinshuis veel meer waarde aan fatsoen gehecht wordt dan bij haar thuis: 'Geen straattaal, niet schelden, of onbeschoft zijn, altijd met twee woorden spreken, dat soort dingen' (Jongere 1, 2075). Soms botsen gezinshuisouders en ouders over taalgebruik. Een moeder geeft aan dat ze moest wennen aan de verschillende dialecten en dat sommige taal door de gezinshuisouders als beledigend wordt opgevat. Tegelijk merkte ze dat de gezinshuisvader net zoveel 'er uitflapte' als zijzelf, wat aanvankelijk tot gekibbel leidde, maar nu goed gaat (Ouder, 11, 16532).

Overlap tussen levensbeschouwelijke en culturele verschillen

Muziek, literatuur en sport

Gezinshuisouders ervaren soms verschillen in muzieksmaak, al geven deze niet altijd spanning (GHO focusgroep 5, 11971). Sommige verschillen kunnen verklaard worden uit levensbeschouwing, bijvoorbeeld een reformatische, waarin popmuziek niet gewaardeerd wordt, maar kunnen ook een kwestie van smaak zijn. Zo vertelt een gezinshuismoeder over de spanning die zij hierin ervaart:

'Kijk, in feite staan wij al, zeg maar, een soort van 2-0 achter op het moment dat er een nieuwe opname komt en die zien dat wij een hele grote

wand vol met boeken hebben staan. Ja, soms zie je mensen denken: "Jeetje wat een boeken". Ja, denk ik ja, dat is het, maar dit is mijn sfeer. Ik luister graag klassieke muziek en ander soort muziek, geen Hollandse hits, laat ik het zo zeggen" (GHO, focusgroep 5, 14869).

Ook jongeren ervaren soms een kloof met de cultuur van het gezin van herkomst. Zo vertelt een meisje dat ze bij sporten twee seizoenen moet afmaken, zodat ze er goed in kon worden. Ze observeert dat prestatiegerichtheid een belangrijke waarde is in het gezinshuis:

'Maar ik denk dan van je hoeft toch niet per se goed te zijn in een sport. Als je het leuk vindt dan is dat toch juist beter. Maar hun zijn dan, zeg maar, ook van wie de slimste, en wie de beste is enzo. Ze zijn denk ik een beetje zo'n gezin. Het is altijd de beste en de slimste en... ja dat hebben zij' (Jongere, 16, 24419).

Eten

Rondom voedsel worden diverse verschillen genoemd: al dan niet halal of vegetarisch eten, wel of niet bord leegeten, al dan niet of vanaf welke leeftijd vasten tijdens de Ramadan, en opvattingen over gezonde voeding. In dit onderzoek leiden deze verschillen tot lichte spanningen. Een jongere geeft aan dat ze het lastig vindt dat ze haar bord moet leegeten in het gezinshuis: 'Nou, bord leegeten, bij mijn moeder hoef ik dat niet. Dan zeg ik gewoon "Ik ga niet eten", en dan zegt ze "Ok". En dan geeft ze me later gewoon iets. En bij [gezinshuisouders] moet ik per se dat opeten' (Jongere, 16, 23677). Voor een jongere is het een wereld van verschil als ze thuis of in het gezinshuis is: 'Dus dat is allemaal wel een beetje rot' (Jongere, 16, 23677). Een andere jongere vertelt dat ze thuis de hele dag mag 'doorsnoepen' zolang ze haar bord leeg eet tijdens het avondeten en voldoende beweegt. In het gezinshuis mag ze niet snoepen, tot haar verbazing: 'Zeg maar, alleen echt onder het koffiedrinken een paar pepernoten, echt negen pepernoten hè, niet meer?!' (Jongere 2, 9358). Een vader vertelt dat zijn dochter er moeite mee had dat er in het gezinshuis niet biologisch gegeten werd, waarop hij probeerde haar gerust te stellen door te vertellen dat hij ook wel eens eten bij een discount supermarkt koopt (Ouder, 19, 43699). Een moeder vertelt dat haar dochter het eten van kip miste, want de gezinshuismoeder was 'heel erg biologisch en vega'. Ze waardeerde het dat de gezinshuismoeder uiteindelijk bereid was om volgens haar recept kip te bereiden voor het kind (Moeder, 13, 21907).

Uiterlijk

Verschillende opvattingen over het uiterlijk worden door ouders en jongeren veel vaker genoemd dan levensbeschouwelijke verschillen. Ouders vinden het heel erg als ze hun kind niet meer herkennen. Een ouder vertelt:

‘Natuurlijk, de regels die ze daar hebben, daar heb ik me gewoon bij neer te leggen, toch? Dat doe ik ook. Maar als er iets is, bijvoorbeeld over kleding, waar de gezinshuisouders heel anders over denken: kijk, daar ga ik me gewoon mee bemoeien, omdat ik gewoon een andere mening heb, en er anders in sta’ (Ouder, 2, 43198).

Een enkele keer kan een verschil rondom uiterlijk verklaard worden door religie, zoals het dragen van een hoofddoek. Een meisje vertelt dat ze het lastig vond dat haar eigen moeder erop aandrong dat zij een hoofddoek zou gaan dragen, terwijl ze dit zelf niet wilde en er lang mee geworsteld heeft: ‘Mijn moeder is moslim en ik ben dat niet, soms zit daar wat gedoe in, maar het is soms wel een beetje uit de hand gelopen, dat we elkaar een tijdje niet appten, maar het is nooit echt heel heftig geworden’ (Jongere, 9, 11223).

Echter, de meeste keren gaat het om culturele verschillen of verschillen in smaak. Een gezinshuismoeder vertelt dat een Afrikaans meisje graag ‘blingbling en luipaardvelletjes’, oorbellen en armbanden draagt als haar moeder komt. Haar moeder zei eerder bij een bezoek: ‘Wat heb je nou toch weer aan? Lelijk’ of ‘waarom is je haar zo stom geknipt’ of ‘waarom heb je van die lelijke schoenen aan?’ (GHO, focusgroep 2, 114935). Volgens de gezinshuisvader denkt zijn vrouw dat ze het nooit goed doet, wat spanning geeft. Soms wordt er in gezinnen van herkomst meer waarde gehecht aan nette kleding dan in gezinshuizen, waar ‘slobbertruien en joggingbroeken’ volgens een ouder de boventoon voeren (GHO, focusgroep 2, 114335). Een gezinshuisouder vond het lastig dat ouders hun zoon driemaal per jaar kaalschoren: ‘Want bij ons in de buurt wordt hij daarmee gepest’. Tegelijk ziet hij dat de jongen zich met het uiterlijk van zijn vader identificeert (GHO, focusgroep 3, 37153). Een ouder beklaagt zich erover dat andere kinderen in het gezinshuis in de kleren liepen die zij voor haar kind gekocht had en dat de kinderen soms in kapotte laarzen liepen (Ouder, 18, 43786).

Soms leidt de wens van een kind voor een tattoo tot conflict (Ouder, 6, 3531; Ouder 15, 42553), waarbij in een situatie uiteindelijk besloten werd om het uit te stellen (Ouder, 6, 3531). Een moeder vertelt dat haar dochter wegens ontstekingsrisico geen navelpiercing mocht van de gezinshuisouders en de voogd, waarbij een ‘helix’ – een piercing door het kraakbeen van het bovenoor – de oplossing bleek (Ouder, 15, 20323). In deze gevallen is

onderhandeling tussen kind, ouder, gezinshuisouder en voogd nodig voor een oplossing die voor alle partijen acceptabel is.

Kalenderrituelen

Rondom jaarlijks terugkerende feesten, zoals verjaardagen en kerst, kunnen gevoelige situaties ontstaan. Een vader vertelt dat hij erg hecht aan Sinterklaas vieren en wil dan graag zijn kind zien (Vader, 20, 27440). Een moeder liep er tegenaan dat de kinderen voor 19.00u in het gezinshuis moesten zijn vanwege kerst, terwijl ze met kerst ook graag haar kind wilde zien: 'Hun waren zwaar gereformeerd, kunnen ze zich daar dan niet bij neerleggen?' (Ouder, 18, 62699).

Waarden rondom gezinssamenstelling en seksualiteit

Soms willen ouders dat de gezinshuisouders een man en een vrouw zijn. Zo vindt een moeder het lastig dat haar zoon bij een alleenstaande gezinshuismoeder woont, omdat ze denkt dat haar zoon juist een mannelijk identificatiefiguur nodig heeft (Ouder 12, 22944).

Een andere keer zijn er bezwaren tegen same-sex-koppels als gezinshuisouders. Een gezinshuismoeder vertelt dat een moslimmoeder erachter kwam dat zij met een vrouw getrouwd was. Hoewel dit volgens de gezinshuismoeder bij de matching geen probleem leek, wilde de moeder dat de inmiddels negen jaar durende plaatsing vanwege dit verschil beëindigd werd. De gezinshuisouders hadden de indruk dat het niet per se om hun geaardheid ging, maar dat moeder sowieso het kind terug wilde, en daarom dit verschil met terugwerkende kracht een argument werd (GHO, focusgroep 2, 117332).

Bezwaren tegen een same-sex koppel als gezinshuisouders zijn niet altijd levensbeschouwelijk gemotiveerd. Zo hebben een moeder en zoon aanvankelijk veel bezwaren tegen een voorgenomen plaatsing in een gezinshuis met twee mannen: 'Ik ben zijn moeder en van andere vrouwen accepteert hij geen gezag. Homo's prima, maar niet van die vrouwtjes, want dan loopt hij er overheen' (Ouder, 11, 1364). Toch vond ze het kennismakingsgesprek zo goed dat het voelde als 'thuiskomen' en liet ze de gezinsvoogd weten dat ze niet denkt dat er een betere plek voor kind is (Ouder, 11, 1364). De eerste ontmoeting leidde tot een verandering bij zowel moeder als zoon. Voor de moeder was het belangrijk dat ze tijdens de kennismaking eerlijk kon zijn, waarbij de gezinshuisouders kennelijk wel wat stereotyperingen moesten verdragen:

"Ze waren heel open en eerlijk en ik kon ook alles tegen hun zeggen. Ik kan best een flapuit zijn. Ik zei als jullie van die "joehoe-homo's" waren

geweest, dan was het hem gewoon niet geworden. Ja ik ben gewoon een flapuit. Dit is zoals ik ben en, sorry, ik heb af en toe geen blad voor mijn mond. Dat heeft het ijs gebroken. Als er problemen zijn, elke dag kunnen we appen, bellen of mailen.' (Ouder, 11, 2548).

De moeder is nu dankbaar: 'Het blijft verdrietig en naar, maar waar hij nu zit: Ik mag in mijn handen knijpen. Alsof er twee engeltjes uit de hemel zijn komen vallen. Serieus: Een beter gezin had ik niet voor hem kunnen wensen' (Ouder 11, 16587).

2. Hoe gaan gezinshuisouders om met verschillen in cultuur en levensbeschouwing?

Op basis van de analyses van de interviews met ouders en jongeren en de gezinshuisouders destilleren we drie accenten in hoe gezinshuisouders omgaan met verschillen (figuur 2). Deze zijn gebaseerd op zowel de verhalen van de gezinshuisouders, als de ouders en ook de jongeren. De laatste groep lukte het soms minder om hierop te reflecteren, omdat het deels buiten hun blikveld afspeelt.

Levensbeschouwelijke en culturele identiteit van gezinshuis centraal stellen

Bij deze manier van omgaan met verschillen leggen gezinshuisouders veel nadruk op de levensbeschouwelijke of culturele identiteit van het gezinshuis (figuur 2). Deze gezinshuisouders zeggen 'niet te willen opdringen, maar...'. Dan prevaleert de eigen identiteit en wordt verwacht dat het kind zich aanpast. Soms is er sprake van ambivalente openheid, omdat gezinshuisouders zoeken naar balans tussen de eigen identiteit en die van de ander.

Een gezinshuisouder vertelt hoe hun christen-zijn doorwerkt in kerkgang en gebed:

'Het is niet zo dat wij het christendom opdringen, maar het is wel de bedoeling dat de kinderen zeg maar meegaan naar de kerk en dat zij ook de normen en waarden van ons accepteren. Zo willen wij ook accepteren waar de kinderen vandaan komen, zo moeten zij ook accepteren van ons' (GHO, focusgroep 5, 10904).

Figuur 2. Descriptief model van hoe gezinshuisouders omgaan met verschillen in cultuur en levensbeschouwing

Een gezinshuismoeder zegt niet 'te willen opdringen', maar vindt wel dat het kind zich moet aanpassen en zegt dit vooraf:

'Wij zijn christenen. En dat profileren we ook gewoon zo. Dat zeg ik ook gewoon zo. Ja, je kinderen komen in een huis waarin we gewoon vanuit een christelijke traditie leven en wonen. En wees je daar wel van bewust. En als je dat niet wilt, dan moeten we een ander huis zoeken voor jou. Want dat [het christelijk geloof, DvdK] ga ik niet onder stoelen of banken schuiven, want dat is gewoon een onderdeel van ons leven. Waarbij ik natuurlijk niks wil opdringen of wat dan ook. Maar ze gaan met ons gewoon leven hier' (GHO, focusgroep 2, 115512).

Een meer ambivalente openheid zien we bij een gezinshuisouder die niet wil 'evangeliseren', maar probeert om transparant te zijn over hun gewoontes. Dat geeft volgens de gezinshuisouder nooit problemen, omdat zij op hun beurt de gewoontes van de ouders respecteren (GHO, focusgroep 5, 11361).

Een andere gezinshuisouder vindt het een lastig evenwicht om zichzelf te blijven en de ander zich thuis te laten voelen:

‘Ik probeer altijd mij een beetje aan te passen aan hun niveau, zeg maar. Dat bedoelde ik ook een beetje met cultuur. Je hebt mensen die gewend zijn om bij wijze van spreken om met de klompen aan op tafel te gaan en een ander die boert en die brult en een ander die...En dan ga ik niet boeren en brullen en ik ga niet met mijn...[...], dat mensen zich toch thuis voelen ondanks dat ze in een heel ander huis komen, een heel andere geur, een heel andere gewoontes en normen en waarden’ (GHO, focusgroep 5, 9759).

De gezinshuismoeder probeert zich in te leven hoe het voor een ouder is om in een ander gezin te komen en probeert de ouder op zijn gemak te stellen. Ook een gezinshuisvader geeft aan dat hij ‘ver’ probeert te gaan in het verbinden, ‘zonder je eigen identiteit te verliezen’ (GHO, focusgroep 3, 33175).

Ruimte voor de levensbeschouwelijke en culturele identiteit van gezin van herkomst

Sommige gezinshuisouders maken bewust ruimte voor de cultuur of levensbeschouwing van het gezin van herkomst, door de familie te betrekken bij de opvoeding van het kind. Zij realiseren zich dat het gezin van herkomst een constante factor is in het leven van een kind en duurzaam deel uitmaakt van zijn identiteit.

Gezinshuisouders nodigen bijvoorbeeld de grootouders van het kind uit bij vieringen van een antroposofische school (GHO, focusgroep 2, 78029; 116429). Een andere gezinshuisouder geeft aan dat het belangrijk is te beseffen dat een kind als hij volwassen is juist weer op zijn familie aangewezen is, maar ook waarden en normen uit het gezinshuis mee krijgt: ‘Maar dan verloochenen we z’n ouders nooit, en zijn afkomst. Dat is ook nog eens een keer, hè, want als ik mijn normen en waarden heel erg ga opleggen aan een kind, dan verloochenen ik eigenlijk z’n afkomst.’ (GHO, focusgroep 3, 65556). Weer een andere gezinshuisouder zegt dat ze met kind en ouder de kapper bezoekt, zodat de ouder kan vertellen hoe het geknipt moet worden: ‘Je gaat er echt naast staan. Je werkt samen. We erkennen haar als moeder’ (GHO, focusgroep 2, 76827).

Op enkele momenten in de interviews zien we een fijnzinnige en subtiële manier waarop gezinshuisouders zich inleven in de ouders en hierop afstemmen. Een gezinshuisvader, die een jongere uit een antroposofisch

gezin opvangt, probeert zich voor te stellen hoe hij het zelf zou vinden als zijn kind elders zou leven:

'Ik zou het zelf ook belangrijk vinden als mijn kinderen ergens geplaatst zouden worden, dat ik dan gewoon zou weten van: "Hoe gaat het met dat stukje opvoeding? Rondom bijvoorbeeld religie of levensbeschouwelijke vragen. Of dat soort dingen" (GHO, focusgroep 2, 116429).

Meerdere gezinshuisouders geven aan dat een kind in een soort 'cultuurshock' verkeert (Focusgroep 1 en 2). Een gezinshuisouder legt uit:

'Want, het is toch een cultuurshock als een kind bij ons komt waar het natuurlijk weer heel anders gaat. [...] Andere kinderen die ook weer allemaal uit verschillende nesten komen. We proberen wel zo veel mogelijk uit te vragen en mensen aan tafel uit te nodigen, met hun verhaal' (Gezinshuisouder, focusgroep 2, 23416).

Een vader vertelt dat hij erg hecht aan Sinterklaas viert met zijn kind (Vader, 20, 27440). Het bleek echter dat zijn kind 'hulppiet' was en daarvoor een bioscoopbon kreeg. Vervolgens bedacht de gezinshuismoeder dat vader en zoon daarmee samen naar de bioscoop konden. Dit waardeerde vader zeer (Vader, 20, 27440). Door dit initiatief van de gezinshuismoeder kon ze het leed verzachten dat zijn zoon niet bij hem was met Sinterklaas. Een gezinshuisvader spreekt over 'finetunen' en probeert de 'normen en waarden van het gezin' te respecteren: 'Het lijntje met ouders, dat, ja, dat vinden we heel erg finetunen. Dat is echt, ja, heel verschillend. Net zoals gezinshuisouders verschillend zijn, zijn ook ouders heel verschillend en ... ja, is het per ouder ook heel erg finetunen, ja' (Gezinshuisouder, focusgroep 3, 6619).

Levensbeschouwelijke en culturele identiteitsvorming jongere centraal stellen

Tot slot zijn er enkele voorbeelden van gezinshuisouders die proberen om het kind te ondersteunen in de identiteitsvorming. We zagen al dat een gezinshuismoeder een kind hielp om zelf te kiezen of ze een hoofddoek wilde dragen, nadat het kind in conflict met moeder was geraakt (Jongere, 9, 15900). Een kind bij christelijke gezinshuisouders werd niet gedoopt, maar mocht later kiezen toen het ouder was (GHO, focusgroep 4, 16345). Sommige jongeren geven expliciet aan ruimte voor eigen keuzes en autonomie nodig

te hebben, van zowel gezinshuisouders als ouders (Jongere 14, 20768). Een andere jongere geeft aan dat de gezinshuisouders zijn ouders niet hoeven te betrekken bij zijn studiekeuze:

‘Studiekeuze is eigenlijk meer...daar zou ik mijn ouders niet in willen betrekken want dat zou betekenen dat je je keuze af laat hangen van iemand anders, en je moet kiezen wat je zelf wil. [...] Ik sta zo in het leven zo van “Ik doe wat ik zelf wil en het maakt me niet uit wat andere mensen daarvan denken”’(jongere 11, 26613).

Discussie

Waar in veel onderzoeken de perspectieven van jongeren en ouders onderbelicht zijn, komen ze hier ruimschoots aan bod. Echter, er zijn ook beperkingen van dit onderzoek. Tijdens de interviews bleek dat ouders van uithuisgeplaatste jongeren graag hun ervaringen wilden delen. Echter, voor de jongeren bleek dit veel lastiger. Zij hadden soms weinig zicht op de samenwerking tussen hun ouder(s) en gezinshuisouder(s) of vonden het moeilijk hun gedachten te verwoorden. Dit gold met name voor jongere adolescenten (12-14 jaar). Een aanbeveling voor vervolgonderzoek onder jongeren is om meer creatieve dataverzamelmethode(n) in te zetten, zoals het werken met foto's of fotokaarten (Bent-Lenselink, 2020), of de jongere nogmaals te interviewen, zodat er meer vertrouwen en relatie ontstaat. In vervolgonderzoek zou ook meer aandacht kunnen worden besteed aan de overgang van heel stedelijk gebied naar een klein dorp, maar ook verschillen in SES, die we nu vanwege de afbakening niet hebben besproken. In dit onderzoek naar de samenwerking tussen ouders en gezinshuisouders kwamen, zonder er direct naar te vragen, veel culturele en levensbeschouwelijke verschillen naar voren. In vervolgonderzoek kan hier nog dieper op doorgevraagd worden, om meer inzicht te krijgen in wanneer verschillen tot conflict leiden en wanneer ze overbrugd kunnen worden. Aangezien ook in pleegzorg veel transreligieuze en transculturele plaatsingen voorkomen, kunnen de resultaten van dit onderzoek ook relevant zijn voor pleegzorgplaatsingen.

Uit de interviews met jongeren, ouders en gezinshuisouders blijkt dat levensbeschouwelijke praktijken, zoals kerkgang en dopen, in hun relatie onderwerp van gesprek maar ook spanning zijn. Eventuele spanningen kunnen volgens ouders en gezinshuisouders beter gehanteerd worden als ze een goede band hebben. Voor een ouder die zich buitenstaander in het

leven van haar kind voelt, buiten spel gezet als ouder, is ook de kerkgang van het gezinshuis problematisch. Meer culturele spanningen, zoals rondom dieren of uiterlijk, roepen veel emoties op bij jongeren en hun ouders. Voor jongeren is het van belang dat ouders en gezinshuisouders een goede relatie hebben, zonder hevige onderlinge conflicten, zodat ze zelf een goede band met hun ouders kunnen onderhouden (Van de Koot & Noordegraaf, 2020). Culturele en levensbeschouwelijke verschillen overlappen elkaar regelmatig. Zo kunnen verschillen rondom eten verklaard worden door religieuze opvattingen, een visie op duurzaam leven, maar ook gezondheid of normen over bijvoorbeeld 'je bord leegeten'. Soms is niet eens zo duidelijk waarom een gezinshuisouder niet van popmuziek houdt: door haar geloof, haar muzieksmaak, of allebei?

Ouders en jongeren in dit onderzoek beleven verschillen op gebied van eten, huisdieren en uiterlijk relatief vaker als spanningsvol dan levensbeschouwelijke verschillen. Ouders vinden het afschuwelijk als ze hun eigen kind niet herkennen qua haardracht of kleding. Opvallend is het belang dat jongeren hechten aan eten en uiterlijk. Dit laatste komt overeen met eerdere bevindingen uit Nederlands onderzoek (Aartsen et al., 2021), maar ook uit Amerikaans onderzoek blijkt hoe belangrijk Afro-Amerikaanse tieners ondersteuning in haardracht vinden voor hun identiteitsvorming en zelfwaardering (Mitchell Dove & Powers, 2018). Aangezien ouders en jongeren regelmatig andere verschillen als spanningsvol ervaren dan de gezinshuisouders, moet steeds zorgvuldig uitgevraagd worden wat de ander echt belangrijk vindt, zonder dit van tevoren in te vullen. Een goede samenwerking is gebaat bij een zorgvuldige en goede start, ook als er grote verschillen in cultuur en/of levensbeschouwing lijken te zijn. In de matching is het daarom van belang om veel tijd uit te trekken voor kennismaking tussen gezinshuisouders en ouders, met ruimte om verschillen te bespreken, maar ook te zien waar verbinding en vertrouwen ontstaan.

Op basis van de interviews hebben we drie accenten onderscheiden in hoe gezinshuisouders omgaan met culturele en levensbeschouwelijke verschillen: 1) Nadruk op de identiteit van het gezinshuis, waarbij gezinshuisouders gericht zijn op het vasthouden aan de eigen identiteit of ambivalentie in hun openheid ervaren. 2) Ruimte maken voor gezin van herkomst, in het tonen van respect en faciliteren van activiteiten, waarbij gezinshuisouders zich diep inleven en afstemmen, wat tot fijngevoelige oplossingen kan leiden. 3) Identiteitsvorming van jongeren centraal stellen. Zeker in de adolescentie is dit laatste belangrijk. Zowel De Ruyter (2013) als Miedema & De Roos (2002) wijzen erop dat het kind er in de eerste plaats recht op heeft een eigen identiteit te ontwikkelen. Voor alle ouders geldt dat zij hun

kind mogen opvoeden conform hun waarden en normen, maar dat zij het kind niet zo mogen beïnvloeden dat het geen eigen culturele identiteit kan ontwikkelen (De Ruyter, 2013). Dit is een precaire zaak, omdat jongeren zich enerzijds loyaal weten aan hun ouders en anderzijds soms juist bij het gezin van herkomst willen horen (Degener et al., 2020).

Het is belangrijk om bij de screening van gezinshuisouders goed te onderzoeken wat op levensbeschouwelijk en cultureel vlak essentieel is, en welke zaken wellicht niet 'onderhandelbaar' zijn. Als gezinshuisouders geen ruimte kunnen maken voor de levensbeschouwing of cultuur van het gezin van herkomst en daarmee de identiteitsvorming van het kind, bijvoorbeeld omdat dit in strijd is met hun eigen levensbeschouwing, is het niet passend om kinderen uit gezinnen met andere levensvisies in dat gezinshuis te plaatsen. Het is sowieso ongunstig als gezinshuisouders of pleegouders weinig ruimte kunnen maken voor de ouders van het kind. Dit kan schadelijk zijn voor de identiteitsvorming en het welzijn van de kinderen en, zeker in de puberteit, tot conflicten leiden die de stabiliteit van de plaatsing in gevaar brengen (Van de Koot-Dees et al., 2023). Als gezinshuisouders het gevoel hebben dat ze strijdig handelen met hun diepste overtuigingen, kan dit eveneens de stabiliteit van de plaatsing bedreigen. Gedurende het verblijf dient de ruimte voor identiteitsvorming blijvend onderwerp van gesprek en evaluatie te zijn. Het is belangrijk dat professionals die de plaatsing begeleiden hier actief bij betrokken zijn, het thema agenderen en waar nodig psycho-educatie rondom identiteitsvorming geven.

Als we weten dat 1) de identiteitsvorming van jongeren zelf cruciaal is en dat 2) jongeren geen op zichzelf staande individuen zijn maar deel uitmaken van hun gezin van herkomst, is het de taak van de gezinshuisouder om voor alle identiteiten ruimte te creëren, in een subtiel samenspel, zonder daarbij zichzelf uit het oog te verliezen. In een triadisch-pedagogische benadering van gezinshuiszorg doen de identiteiten van kind, ouders en gezinshuisouders ertoe, waarbij uiteindelijk de levensbeschouwelijke en culturele identiteitsontwikkeling van het kind zelf beoogd wordt. In een goede samenwerkingsrelatie, waarin ingeleefd, afgestemd en zelfs geïncasseerd wordt, kunnen culturele en levensbeschouwelijke verschillen overbrugd worden. We zagen zelfs dat er voor een moeder en kind, tegen hun verwachting in, onverhoeds 'twee engeltjes uit de lucht' kwamen vallen.

Dit onderzoek werd mede gefinancierd door een hbo-postdoc-beurs van Regieorgaan SIA.

Noten

1. Met 'ouders' worden steeds de biologische ouders bedoeld van het uithuisgeplaatste kind. Het bijvoeglijk naamwoord 'biologisch' is niet noodzakelijk, omdat gezinshuisouders of pleegouders niet de ouders van het kind zijn (cf. De Baat et al., 2019; De Wilde, 2020).
2. Gelijktijdig aan ons onderzoek heeft Brenda Bartelink, Rijksuniversiteit Groningen, onderzoek uitgevoerd naar de rol van religie in orthodox-christelijk pleeggezinnen. In ons onderzoek is gekozen voor het begrip levensbeschouwing, ('worldview') om de levensovertuigingen van alle respondenten recht te doen, zoals antroposofie of humanisme (Van der Kooij et al., 2017).
3. In de periode 2012-2018 is dit aantal met 85% toegenomen (Wunderink, 2019).
4. Day en Bellaart schrijven hierover in het kader van het door hun geconstateerde gebrek aan moslimpleegouders ten opzichte van het aantal moslimkinderen dat in een pleeggezin terecht komt. De indruk bestaat dat in pleegzorg christelijke pleegouders oververtegenwoordigd zijn, ten opzichte van de achtergrond van de kinderen die in een pleeggezin geplaatst worden. Pleegzorgwerkers (n=16) van niet-levensbeschouwelijke organisaties schatten in dat de helft van hun pleeggezinnen een christelijke achtergrond heeft (Van de Koot et.al., 2023).
5. In de zaak van Loste versus Frankrijk werd o.a. de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (EVRM) geschonden. Loste, afkomstig uit een moslimgezin, werd uithuisgeplaatst en kwam in een neutraal pleeggezin terecht. Later bleek dit pleeggezin te behoren bij Jehova's getuigen. Loste klaagde Frankrijk aan, omdat zij onvoldoende beschermd zou zijn tegen seksueel misbruik van pleegvader en haar pleegouders na een auto-ongeluk aangeven dat ze geen bloedtransfusie zou mogen. Het Europees Hof oordeelde dat Artikel 3, 9 en 13 EVRM waren geschonden (EHRM 3 november 2022 HUDOC:ECHR:2022:337). Zie hiervoor de annotatie van Bruning: https://www.ehrc-updates.nl/commentaar/212429?skip_boomportal_auth=1, geraadpleegd op 23 maart 2023.
6. Eén interview met een ouder is om die reden niet opgenomen. Zeven interviews met jongeren zijn niet opgenomen, waarvan enkele ook omdat tijdens het interview bleek dat de jongere bijvoorbeeld geen contact met ouder(s) meer had, waardoor de jongere niet dieper op de samenwerking kon ingaan.
7. Mate van stedelijkheid is berekend op basis van postcodes, conform de standaarden en database van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/44/meeste-afval-per-inwoner-in-minst-stedelijke-gemeenten/stedelijkheid, website bezocht op 21 december 2022, bestand cbs_pc4_2020_v1 (2020).
8. De kenniskring bestaat naast de eerste en tweede auteur uit: dr. Ellen Schep, Kees Verduijn, MCH en dr. Gert Vierwind.

9. Dit zijn niet noodzakelijkerwijs de gezinshuizen die in dit onderzoek participeerden. Een eenvoudige zoektocht op Google naar 'gezinshuizen' en 'dieren', laat tientallen websites van gezinshuizen zien waarin dieren deel uitmaken van de identiteit van het gezinshuis en de pedagogische visie of aanpak, zoals het leren verantwoordelijkheid dragen en zorgen, het ontvangen van troost, tot paardencoaching. Op veel van deze websites worden de dieren op dezelfde wijze voorgesteld als de gezinshuisouders, inclusief een foto. Zie ook dit interview: <https://www.jeugdformaat.nl/nieuws/thuis-bij-gezinshuisouder-kirsten-de-hond-veroordeelt-niet-de-hond-ziet-niets-negatiefs-aan-jou>, website bezocht op 28 december 2022.

Referenties

- Aartsen, Y., Haans, G., & Klein Entink, M. (2021). *Opgroeien in twee families. Pleegkind zijn samen met ouders en pleegouders*. SWP.
- Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Julsing, M., Kostelijk, E., & Van der Velden, T. (2021). *Basisboek Kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Noordhoff.
- Baker, A., Mehta, N., & Chong, J. (2013). Foster Children Caught in Loyalty Conflicts: Implications for Mental Health Treatment Providers. *The American Journal of Family Therapy*, 41(5), 363-375. <https://doi.org/10.1080/01926187.2012.728902>
- Bent-Lenselink, D. (2020). Ervaringskennis van jongeren uit een gezinshuis. Interviewen met fotokaarten, een methode voor dataverzameling. *Kwalon*, 25:1, p. 31-37.
- Boeije, H., & Bleijenbergh, I. (2019). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Boom.
- Boyd, R., & Richerson, P. J. (2005). *The origin and evolution of cultures*. Oxford University Press.
- Breg, A., Albrecht, G., De Baat, M., De Lange, M., Daamen, W., Abrahamse, S., & Van Bemmelen, R. (2020). *Pleegzorg begeleiden is een vak! De landelijke methodiekhandleiding voor professionals werkzaam in de pleegzorg*. PI Research/ Nederlands Jeugdinstituut.
- Crocetti, E. (2018). Identity dynamics in adolescence: Processes, antecedents, and consequences. *European Journal of Developmental Psychology*, 15(1), 11-23. <https://doi.org/10.1080/17405629.2017.1405578>
- Dansey, D., John, M., & Shbero, D. (2018). How children in foster care engage with loyalty conflict: presenting a model of processes informing loyalty. *Adoption & Fostering*, 42(4), 354-368. <https://doi.org/10.1177/03085759187987>
- Day, A., Willis, T., Vanderwill, L., Reskob, S., & Patterson, D. (2018). Key factors and characteristics of successful resource parents who care for older youth: A systematic review of research. *Children and Youth Services Review*, 84, 252-258. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.11.026>

- Day, M., & Bellaart, H. (2015). *De rol van etniciteit, cultuur en religie in de pleegzorg. Een verkenning*. Kennisplatform Integratie en Samenleving (KIS).
- De Baat, M., Van den Bergh, P., & De Lange, M. (2019). *Richtlijn/ onderbouwing. Richtlijnen pleegzorg voor jeugdhulp en jeugdbescherming*. Nederlands Jeugdinstituut.
- De Ruyter, D. (2013). Pleegzorg(en). Lezing gehouden op de Radboud Universiteit Nijmegen op 15 november.
- De Wilde, L. (2020). "Je denkt altijd dat het jou niet zal overkomen..." Het belang van biologische ouders in pleegzorg. *Pedagogiek*, 40(2), 175–190.
- Ditters, Y., Kraaijeveld, J. & Bergenhenegouwen, H. (2021). *Gezinshuizen – Cijfers in context*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Degener, C. (2021). *Ethnicity reflections in foster families: the complexity of trans-culturally placed foster youth's ethnic identity and the way they are ethnically socialized by their primary carers* (dissertatie). University of Groningen. <https://doi.org/10.33612/diss.190722586>
- Degener, C., Van Bergen, D., & Grietens, H. (2020). Ethnic identity complexity of transculturally placed foster youth in the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 113, 104957. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104957>
- Friese, S. (2019). *Qualitative Data Analysis with Atlas-ti* (3rd ed.). Sage.
- Gangamma, R., Glebova, T., & Coppola, J. (2019). Fairness in Couples. In J. Lebow, A. Chambers, & D. Breunlin, *Encyclopedia of Couple and Family Therapy* (pp. 1005-1011).
- Hedin, L. (2015). Good relations between foster parents and birth parents: a Swedish study of practices promoting successful cooperation in everyday life. *Child Care in Practice*, 21(2), 177–191. <https://doi.org/10.1080/13575279.2015.1005574>
- Hodge, D. R. (2022). Children in foster care and spirituality and religion: Practice guidelines and policy recommendations to optimize service provision. *Children and Youth Services Review*, 143. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106694>
- Hogeschool Leiden; Nederlands Jeugdinstituut. (2019). *Kwaliteitscriteria gezinshuizen. Kwaliteit van jeugdhulp in professionele gezinsvormen*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Järvinen, M., & Luckow, S. T. (2020). Sociological Ambivalence: Relationships between Birth Parents and Foster Parents. *Sociology*, 1-17. <https://doi.org/10.1177/0038038519896937>
- Juffer, F., Popma, L., & Steenstra, M. (2019). *Dit huis is een thuis. Opgroeien in een multicultureel adoptie- of pleeggezin*. Dato.
- Konijn, C., Admiraal, S., Baart, J., Van Rooij, F., Stam, G., Colonna, C., . . . Assink, M. (2019). Foster care placement instability: A meta-analytic review. *Children and Youth Services Review*, 96, 483-499. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.12.002>
- Kools, S. (1997). Adolescent Identity Development in Foster Care. *Family Relations*, 46(3), 263-271.

- Krueger, M., & Casey, R. (2015). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research* (5th ed.). Sage.
- Leathers, S. (2003). Parental visiting, conflicting allegiances, and emotional and behavioral problems among foster children. *Family Relations*, 52, 53-63. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2003.00053.x>
- Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C. H., Swaab, H. T., & Scholte, E. M. (2017). Children referred to foster care, family-style group care, and residential care: (How) do they differ? *Children and Youth Services Review*, 77, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.03.018>
- Maso, I., & Smaling, A. (2004). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Boom.
- Mesman, J., Van IJzendoorn, M., Behrens, K., Carbonell, O., Ca'rcamo, R., Cohen-Paraira, I., De la Harpe, C., Ekmekçi, H., Emmen, R., Heidar, J., Kondo-Ikemura, K., Mels, C., Mooya, H., Murtisari, S., Nóbrega, M., Ortiz, J.A., Sagi-Schwartz, A., Sichimba, F., Soares, I., (...) Sagi-Schwartz, A. (2016). Is the ideal mother a sensitive mother? Beliefs about early childhood parenting in mothers around the globe. *International Journal of Behavioral Development*, 40(5), 385-397. <https://doi.org/10.1177/0165025415594030>
- Miedema, S., & De Roos, S. (2002). Zinzorg. Over levensbeschouwelijke opvoeding in de pleegzorg. *Mobiel. Tijdschrift voor de pleegzorg*, 29(6), 11-13.
- Mitchell Dove, L., & Powers, L. E. (2018). Exploring the complexity of hair and identity among African American female adolescents in foster care. *Children and Youth Services Review*, 95, 368-376. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.10.043>
- Montgomery, L. (2020). *Anne van het groene huis*. Karmijn.
- Noordegraaf, M., Schep, E., Andriessen, D., Bergenhenegouwen, H., Otten, R., & Van Nijnatten, C. (2020). Een relationele route tot gedeeld opvoederschap. Resultaten van onderzoek naar het samen opvoeden door ouders en gezinshuisouders. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 29(6), 22-42. <https://doi.org/10.18352/jsi.635>
- Said Salem, R., & De Wilde, L. (2021). Life after an out-of-home placement: What biological parents in foster care tell us about parenthood. *Child and Family Social Work*, 1-9. <https://doi.org/10.1111/cfs.12766>
- Sinclair, I., Wilson, K., & Gibbs, I. (2005). *Foster placements: why they succeed and why they fail*. Jessica Kingsley Publishers.
- Singer, E., Zeijlmans, K., Uzozie, A., & Buijsman, C. (2014). *Ouders over onmacht, onbegrip en onvervuld verlangen na plaatsing van hun kind in een pleeggezin*. Universiteit van Amsterdam en Stichting Alexander.
- Spoelstra, J., De Baat, M., Ter Meulen, G. & Vinke, A. (2020). *Handboek Methodisch Matchen. Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis*. Adoc, Nederlands Jeugdinstituut, Gezinspiratieplein.

- Ter Meulen, G., Vinke, A., De Baat, M., & Spoelstra, J. (2014). *Matching van langdurig uithuisgeplaatste kinderen aan een pleeggezin of gezinshuis. Een overzicht uit de literatuur*. Adoc, Nederlands Jeugdinstituut, Gezinspiratieplein.
- Van de Koot, D., & Noordegraaf, M. (2018). *Jouw Gezin, Mijn Zorg? Hoe gezinshuisouders en ouders constructief kunnen samenwerken*. Christelijke Hogeschool Ede.
- Van de Koot, D., & Noordegraaf, M. (2020). De samenwerking tussen ouders en professionele opvoeders wanneer een jongere niet meer thuis woont. In A. Harder, E. Knorth, & C. Kuiper, *Uithuisgeplaatste jeugdigen. Sleutels tot succes in behandeling en onderwijs* (pp. 126-144). SWP.
- Van de Koot-Dees, D., Noordegraaf, M. & Reitsma, B. (2023). Child of two worlds. How foster care workers perceive their skills in dealing with worldview differences in foster care. *Child & Family Social Work*, 1-12. <https://doi.org/10.1111/cfs.13037>.
- Van der Kooij, J., De Ruyter, D., & Miedema, S. (2017). The merits of using 'worldview' in religious education. *Religious Education*, 112(2), 172-184. <https://doi.org/10.1080/00344087.2016.1191410>
- Van Holen, F., Geys, L., West, D., Gypen, L., & Vanderfaeillie, J. (2019). Characteristics of successful foster families according to Flemish foster care workers. *Children and Youth Services Review*, 107, 104519. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104519>
- Vanderfaeillie, J., Goemans, A., Damen, H., Van Holen, F., & Pijnenburg, H. (2018). Foster care placement breakdown in the Netherlands and Flanders: Prevalence, precursors, and associated factors. *Child & Family Social Work*, 23(3), 337-345. <https://doi.org/10.1111/cfs.12420>
- Wunderink, A. (2019). *Factsheet Gezinshuizen: De aantallen in 2018*. De Glind: Gezinspiratieplein.

Over de auteurs

Danielle van de Koot-Dees is associate lector Pleeg- en Gezinshuiszorg SIA en docent, Christelijke Hogeschool Ede. E-mailadres: dvdkoot@che.nl

Martine Noordegraaf is lector Duurzame Zorg, Christelijke Hogeschool Ede.

Bernhard Reitsma is bijzonder hoogleraar 'Church in the Context of Islam', Vrije Universiteit, en lector Diversiteit en Professionaliteit, Christelijke Hogeschool Ede.